

Anne Babaların Çocukluk Dönemi Aşılarına Yönelik Bilgi ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Evaluation of Knowledge and Practice of Parents About Childhood Vaccines

Nagehan ODABAŞ¹ , Tülay KUZLU AYYILDIZ²

¹ TC Sağlık Bakanlığı, Çaycuma Devlet Hastanesi, Sağlık Bakım Hizmetleri Müdürü, Zonguldak, Türkiye

² Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Zonguldak, Türkiye

ORCID ID: Nagehan Odabaş 0000-0002-5980-3313, Tülay Kuzlu Ayyıldız 0000-0002-8924-5957

Bu makaleye yapılacak atıf: Odabaş N ve Kuzlu Ayyıldız T. Anne Babaların Çocukluk Dönemi Aşılarına Yönelik Bilgi ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi. Med J West Black Sea.2020;4(1):7-11.

Sorumlu Yazar

Tülay Kuzlu Ayyıldız

E-posta

tkayyildiz@beun.edu.tr

Geliş Tarihi

25.03.2020

Revizyon Tarihi

13.04.2020

Kabul Tarihi

18.04.2020

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı; anne babaların çocukluk dönemi aşılarına yönelik bilgi ve uygulamalarının değerlendirilmesidir.

Gereç ve Yöntemler: Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan ve 15 sorudan oluşan anket formu aracılığıyla elde edilmiştir. Örneklem seçilme kriterlerine uyan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 140 anne baba ise örnekleme oluşturmuştur. Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde, Statistical Package for Social Sciences 20.0 programı kullanılmıştır.

Bulgular: Anne babaların %88,6'sının aşılar hakkında bilgi sahibi olduğu, %63,0'ünün hemşireden, %53,0'ünün ebeden ve %31,0'inin doktordan bilgi aldığı belirlenmiştir. Anne babaların %95,5'inin çocuklarının aşılarını düzenli olarak yaptırdığı ve %97,1'inin çocuğunun aşı kartı olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Anne babaların %50,7'si aşı reddini önlemek için sosyal medyanın bilinç düzeyini artırmada etkili olacağını düşündüğünü ifade etmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocukluk dönemi aşıları, Anne baba bilgi, Uygulamalar

ABSTRACT

Aim: The purpose of this study is to evaluate parents' knowledge and practice about childhood vaccines.

Material and Methods: The data were obtained through a questionnaire consisting of 15 questions prepared by the researchers. 140 parents who met the selection criteria and agreed to participate in the study constituted the sample. Statistical Package for Social Sciences 20.0 program was used for statistical evaluation of the data.

Results: It was determined that 88.6% of parents had information about vaccines, 63.0% received information from nurses, 53.0 % received from midwives and %31.0 received from doctors. It was determined that 95.5% of parents had their children vaccinated regularly and 97.1% had their child's vaccination cards.

Conclusion: To prevent vaccine rejection 50.7% of parents stated that their opinion that social media would be effective in increasing the level of consciousness.

Key Words: Childhood vaccinations, Parents' knowledge, Practice

GİRİŞ

Koruyucu sağlık hizmetlerinin temel öğelerinden olan aşı, insan sağlığını koruma ve bulaşıcı hastalıkları önlemede en etkin, güvenli ve maliyeti en düşük sağlık uygulamasıdır. Aşının bulunması insanların bulaşıcı hastalıklarla başa çıkmasında en etkili yöntem olarak kabul edilmiştir (1). Aşı, bebek ve çocukları birçok hastalığa karşı korumaktadır. Aşı ile korunabilir hastalıklar nedeniyle dünyada her yıl 1 milyon 700 bin kişi hayatını kaybetmektedir (2).

Aşının enfeksiyon hastalıklarıyla mücadelede en etkili koruma yöntemi olduğu, tıp dünyasında uzun zamandır kabul edilmektedir (3). Nitekim Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Center for Diseases Control and Prevention (CDC) gibi kuruluşların raporlarında da belirtildiği gibi aşılardan önce, birçok enfeksiyon hastalığının görülme sıklığında önemli azalmalar kaydedilmiş; bazılarının ise dünya üzerinden eradikasyonu sağlanmıştır. Polio gibi bazıları da Avrupa kıtası gibi belirli coğrafyalarda ortadan kaldırılmıştır (2).

Aşılama programlarında teknik altyapı ve personel en önemli kriterdir. Ancak anne babaların aşı programlarına uyumunun önemi de oldukça fazladır (4). Son yıllarda aşılardan ilgili kararsızlık ve aşı reddi kavramları, artan iletişim araçları nedeniyle kısa sürede geniş kitlelere ulaşmış ve önemli bir sorun hâline gelmiştir (5).

Aşı uygulamalarının bebeklik döneminden itibaren başlaması ve okul öncesi çağa gelmiş çocukların ebeveynlerinin bu konudaki fikirlerinin yanı sıra aşıyla ilgili uygulamalara çocuklarını ne derecede dâhil ettiklerini ortaya çıkarmak da önem taşımaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı; anne babaların çocukluk dönemi aşılardan bilgi ve uygulamalarının değerlendirilmesidir.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Bu kesitsel-tanımlayıcı çalışma da bir ilçe devlet hastanesi çocuk sağlığı ve hastalıkları polikliniğinde Ocak-Şubat 2020 tarihleri arasında yapılmıştır. Herhangi bir nedenle polikliniğe başvuran 0-18 yaş arası çocukların anadili Türkçe olan, 18-50 yaş arası anne-babalar çalışmanın evrenini oluşturmuştur. Örneklem seçilme kriterlerine uyan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 140 anne baba ise örnekleme oluşturmuştur.

Araştırmanın yapılabilmesi için Bülent Ecevit Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan ve araştırmanın uygulandığı kurumlardan yazılı izin alınmıştır. Verilerin

toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanan 15 soruluk anket formu kullanılmıştır. Anket yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmıştır. Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde, Windows için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 20.0 programı kullanılmıştır. Araştırma bulguları sayı ve yüzde oranları oluşturularak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Katılımcıların %75,0'inin (n=105) anne, %25,0'inin (n=35) baba olduğu ve yaş ortalamalarının 35,94±6,65 (36.00) olduğu görülmektedir. Babalarının tamamı %100 (n=35) annelerin ise %52,4'ünün (n=55) çalıştığı %47,6'sının (n=50) çalışmadığı tespit edilmiştir. Ailelerin, %67,1'inin gelirin giderine eşit olduğunu, %7,9'unun (n=11) gelirin giderinden fazla, %25,0'inin (n=35) gelirin giderinden az olduğu; %82,1'inin (n=115) çekirdek, %15,0'inin (n=21) geniş, %2,9 (n=4) parçalanmış ailede yaşadığı ve ailelerin ortalama çocuk sayısının 1,91±0,82 (2-5) olduğu saptanmıştır.

Çocukların %97,1'inin (n=136) aşı kartı olduğu belirlenirken %2,9'unun (n=4) aşı kartı olmadığı belirlenmiştir. Aşı hakkında bilgi alma durumları değerlendirildiğinde ebeveynlerin %88,6'sı (n=124) aşılardan bilgi aldığını ifade ederken %11,4'ü (n=16) aşılardan bilgisi olmadığını ifade etmiştir. Anne babaların aşı ile ilgili bilgi aldığı kişilerin %63'ü (n=63) hemşire, %53'ü ebe (n=53) ve %31'i (n=31) doktor olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Anne babaların %95,5'inin (n=133) düzenli aşı yaptırdığı ve %89'u (n=125) aşılardan zorunlu hâle gelmesine katıldıkları görülmüştür. Ebeveynlerin %85'i (n=119) aşılardan ilgili reaksiyon yaşamadıklarını, %89,5'i (n=125) aşılardan zorunlu hâle gelmesini desteklemişlerdir. Sağlık Bakanlığı'nın rutin aşı takviminde olan aşılardan işaretlemelerini istediğimizde en çok KKK aşısını (Kızamık-Kızamık-çık-Kabakulak) %98,1 (n=125) en çok işaretlenen ikinci aşı %76,4 (n=107) Suçiçeği aşısı olmuştur (Tablo 2).

Tablo 1. Anne babaların bilgi kaynağı

Bilgi kaynağı *	n	%
Hemşire	89	63
Ebe	75	53
Doktor	44	31
İnternet	26	18
Televizyon	7	5
Gazete-Dergi	13	9
Arkadaş-akraba	25	17

* Anne babalar birden fazla yanıt vermişlerdir.

Tablo 2. Anne babaların aşı ile ilgili bilgi ve görüşlerinin dağılımı

Aşıları düzenli yaptırma	n	%
Evet	133	95,5
Kısmen	7	5,0
Aşılarla ilgili reaksiyon yaşama		
Evet	21	15,0
Hayır	119	85,0
Reaksiyonlar		
Ateş	17	12,1
Huzursuzluk	4	2,9
Aşılar zorunlu hâle gelmeli		
Evet	125	89,5
Hayır	15	10,5
Sağlık Bakanlığının rutin aşı takvimindeki aşıları		
KKK	122	87,1
Hepatit A	70	50
Pnömoni	28	20,0
Difteri-Boğmaca	93	66,4
Verem	79	56,4
Grip	26	18,6
Su çiçeği	107	76,4
Menenjit	75	53,6
Hepatit B	85	60,7
Hiçbiri	6	4,3

Anne babalara aşı reddi konusundaki toplumsal sıklığı sorulduğunda %79,3`ü (n=111) bilgisinin olmadığını ifade etmiştir. Aşı reddini önlemek için önerileri sorulduğunda anne babaların %50,7`si (n=71) sosyal medyanın bilinç düzeyini artırmada etkili olacağını düşündüğünü ifade etmiştir (Tablo 3).

TARTIŞMA

Aşılama çocuk izlemindeki en önemli konulardan biridir. Aşılama çocukluk dönemindeki enfeksiyon hastalıklarının ve bu hastalıkların komplikasyonlarının önlenmesinde etkili, ucuz, uygulaması en kolay ve riski en düşük halk sağlığı girişimlerinden biridir (6,7)

Bağışıklama çalışmaları, aşı ile korunabilir hastalık ve ölümleri büyük oranda azaltmaktadır. Ancak hâlâ dünyada ve ülkemizde aşılama hizmetlerine ulaşamayan aşısız, eksik aşıyla ya da hiç aşısı olmayan çocuklar bulunmaktadır (8,9).

Tablo 3. Anne babaların aşı reddi ile ilgili bilgi ve önerileri

Aşı reddinin toplumdaki sıklığı	n	%
Bilgim yok	111	79,3
100.000 de 1-3	5	3,6
100.000 de 20-50	6	4,4
>100.000 de 50	18	13,7
Ailelerin aşı reddini önleme konusunda önerileri		
Haklı olduklarını düşünüyorum	23	14,3
Sosyal medyanın etkili olduğunu düşünüyorum	71	50,7
Parasal cezai işlemler uygulanması caydırıcı olabilir	15	10,7
Hukuki işlem uygulaması caydırıcı olabilir	31	22,1

Anne babaların %95,5`i çocuklarının aşılarını düzenli olarak yaptırdığını ifade etmiştir. Güneş ve ark çalışmalarında, çocukların %49,8`inin tam aşıyla olduğunu tespit ederken (10); Üzüm ve ark anne-babaların %94`ünün çocuklarının aşılarını düzenli olarak yaptırdığını belirlemiştir (11). Oranlardaki farklılığın örneklem grubundaki farklılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çocukların %97,1`inin aşı kartı olduğu ifade edilmiştir. Üzüm ve ark çalışmalarında çocukların %84,1`inin aşı kartı olduğunu (11), Özdemir ise anne babaların %67,4`ünün çocuklarının aşı kartını sakladıklarını saptamışlardır (12). Bu çalışmada anne babaların çocuklarının aşı kartını saklama oranının diğer çalışmalara göre yüksek olduğu görülmüştür.

Anne babaların aşı hakkında bilgi alma durumları değerlendirildiğinde, %88,6`sı aşılar hakkında bilgi aldığını ifade ederken %11,4`ü aşılar hakkında bilgisi olmadığını ifade etmiştir. Anne babaların aşı ile ilgili bilgi aldığı kişilerin %63`ü hemşire, %53`ü ebe ve %31`inin doktor olduğu görülmektedir. Nijerya'nın Zamfara bölgesinde yapılmış kesitsel bir çalışmada, ailelerin bağışıklama konusundaki bilgi düzeyinin çocukların bağışıklama durumlarını belirleyen önemli bir belirleyici olduğu ifade edilmiştir (13). Yapılan çalışmalarda da benzer şekilde aşılar konusunda en önemli ve doğru bilgilendirme kaynağının sağlık personeli olduğu saptanmıştır (14-17).

Anneler tarafından bilinen aşıların sırasıyla KKK (%87,1), su çiçeği (%76,4) ve difteri boğmaca (%66,4) olduğu görülmüştür. İncili`nin çalışmasında da kızamık aşısının anneler tarafından en çok bilinen aşı olduğu belirlenmiştir (17). KKK aşısının en çok bilinen aşı olmasında, kızamık aşısına yönelik Sağlık Bakanlığı tarafından uygulanan yaygın kampanyaların etkisi olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada anne babaların %10,5'i aşıların zorunlu olmaması gerektiğine inanmaktadır. Son günlerde aşı reddi, sürdürülen aşı kampanyalarındaki başarısızlık nedenleri arasında önemli bir faktördür (16). Mohammed ve ark.'nın Nijerya'da yaptığı çalışmada aşılanmanın gerek görülmemesi aşılanmanın en sık reddetme nedenleri arasında gösterilmiştir (18). Anne babalara aşı reddinin toplumsal sıklığı konusundaki görüşleri sorulduğunda %79,3'ü bilgisinin olmadığını ifade etmiştir. Türkiye'de aşı reddi oranlarının özellikle son yıllarda hızla yükseldiği, çocuklarına aşı yaptırmayan ailelerin hızla arttığı bildirilmiştir (19,20). Katılımcıların %50,7'si, sosyal medyanın aşı reddini önlemek için bilinç düzeyini artırmada etkili olacağını ifade etmiştir. Her ne kadar, zaman zaman gazete ve televizyonlarda sansasyonel haberler çıksa da bu haberler kontrol edilebilir olmasına karşın bilgi kaynağı olarak sosyal medyayı dikkate alan anne-babalarda aşılarla karşı önyargı daha ciddi boyutlardadır (21,22).

Sonuçta;

- Anne babaların %88,6'sının aşılar hakkında bilgi sahibi olduğu, %95,5'inin çocuklarının aşılarını düzenli olarak yaptırdığı ve %97,1'inin çocuğunun aşı kartı olduğu,
- Anne babalara aşı reddinin toplumsal sıklığı konusundaki görüşleri sorulduğunda %79,3'ü (n=111) bilgisinin olmadığını,
- Aşı reddini önlemek için önerileri sorulduğunda anne babaların %50,7'si (n=71) sosyal medyanın bilinç düzeyini artırmada etkili olacağını düşündüğünü ifade ettiği tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda önerilerimiz;

- Birinci basamak koruyucu sağlık hizmetlerini sürdürülebilir kılmak için baba, anne adayları ve annelerin; geniş ailede yaşam sürüyor ise tüm bireylerin eğitimlerine önem verilmesi,
- Sosyal medya ve basında sık sık kamu spotları ile anne adayları ve toplumun bilgilendirilmesi,
- Aşı kartlarının önemi ve neden saklanması gerektiği eğitiminin mutlaka verilmesi,
- 0-2 yaş çocuklar için aşı takip sistemi kurularak aşının tarihi ve ne zaman geleceği hakkında bilgilendirme mesajları atılması şeklindedir.

KAYNAKLAR

1. Kurt AÖ, Şaşmaz T. Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi: 1961–2003. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 2012;2(1), 21-30.
2. Sağlık Aşılıyor (İnternet). (09.11.2016) <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-47641/saglikasiliyor.html?vurgu=baC49F%C4%B1%C5%9F%C4%B1klama>
3. Ataç Ö, Aker AA. Aşı Karşıtlığı. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, 2014;30 (1): 42-47.
4. Sıdal DM, Kılıç A. (2008). Sosyal Pediatri Anabilim Dalı. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/45273.pdf>
5. Özata FZ, Kapusuz S. Aşı Kararsızlığı Ve Aşı Reddi Konusuna Sosyal Pazarlama Bakış Açısından Çözüm Önerileri. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2019;20(1):65-83.
6. Türkiye Sağlık Raporu (2014). Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER). Trakya Üniversitesi Matbaası.
7. Etana B, Deressa W. (2012). Factors Associated with Complete Immunization Coverage in Children Aged 12-23 Months in Ambo Woreda, Central Ethiopia. BMC Public Health, 12, 566.
8. Sharma B, Mahajan, H, Velhal GD. (2013). Immunization coverage: role of sociodemographic variables.. <http://dx.doi.org/10.1155/2013/607935>
9. Shah UH, Yousuf S, Afzal K, Malik M. Knowledge attitude and practice (KAP) study of families on vaccine preventable diseases in urban slum of North India. Curr Pediatr Res. 2009;13(12), 71-73
10. Güneş RA, Özçırpıcı B, Aydın N. (2019, September). Bir ilçede 12-23 aylık çocukların aşılanma durumlarının lot kalite tekniği ile değerlendirilmesi. In 3. International 21. National Public Health Congress.
11. Üzüm Ö, Eliaçık K, Örsdemir HH, Öncel EK. Ebeveynlerin aşı yaklaşımlarını etkileyen faktörler: Bir eğitim araştırma hastanesine ilişkin değerlendirme. Çocuk Enfeksiyon Dergisi, 2019;13(3), 144-149.
12. Özdemir İN (2017). Ebeveynlerin çocukluk çağı aşılarına karşı bilgi, tutum ve davranışları, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Türkiye.
13. Gidado S, Nguku P, Biya O, et al. Determinants of routine immunization coverage in Bungudu, Zamfara State, Northern Nigeria, May 2010. The Pan African Medical Journal. 2014;18(Suppl1):9.
14. Yüksel GH, Topuzoğlu A. Aşı redlerinin artması ve aşı karşıtlığını etkileyen faktörler. Eskişehir Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi, 4(2), 244-258.
15. Polat Y, Tatlı S, Yavuzekinci M, Öztürk M, İpekçi NN, Yurdagül G, Süzülmüş S. Okul öncesi eğitime devam eden çocukların ailelerinin çocukluk çağı aşıları hakkındaki görüşleri. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2017;6(4), 131-137.

16. Gençer MZ, Alıcıoğlu F, Arıca S, et al. 24–72 Ay Çocukları olan Ebeveynlerin Sosyo-Demografik Özellikleri ve Rutin Dışı Aşılari Hakkındaki Bilgi Düzeyleri: Dođu-Batı Karşılaştırması. *Konuralp Tıp Dergisi* 2015;7(3):141-5.
17. İncili HD. (2009). Çocuk polikliniklerimize başvuran çocukların annelerinin aşılari ile ilgili bilgi düzeyleri. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi. İstanbul, Türkiye.
18. Mohammed A, Sabitu K, Nguku P, et al. Characteristics of persons refusing oral polio vaccine during the immunization plus days - Sokoto, Nigeria 2011. *Pan Afr Med J.* 2014;18 Suppl 1:10.
19. Azap A. Aşı Karşıtlılığının Toplumsal Sonuçları, Toplum ve Hekim, 2018;33(3), 217-219.
20. Ceyhan M. Aşılari ve Aşılarimanın Önemi, *Bilim ve Gelecek*, 2018;172, 12-13.
21. Abaturov AE, Agafonova EA, Cedunova OB. Znacheniyе Mediko-Cotsial'nykh Faktorov B Formirovaniі Otnosheniya Poditeley k Immunoprofilaktike. *Zhurnal Zdorov'ye Pebenka* 2013;7(50): 37-42 (Rus).
22. Hebert CJ, Hall CM, Odoms LN. Lessons Learned and Applied Hum. Vaccin Immunother 2012;8(5):560-8.

